

بررسی روش‌های عملی جلب مشارکت دانش‌آموزان دوره متوسطه تبریز در امور

آموزشی و پرورشی

نوشته سیروس فخرایی

معرفی مقاله

از آن‌جا که مشارکت دانش‌آموزان به‌ویژه دانش‌آموزان دوره متوسطه در اداره امور مدرسه با عنایت به خصوصیات نوجوانان اهمیت ویژه‌ای دارد و می‌تواند در افزایش اعتماد به نفس و بیدار کردن حس مدیریت آنان نقش اساسی ایفا نماید، مسلماً تشویق آنان به اتخاذ روش‌های مناسب برای شرکت در اداره امور آموزشی در پیشبرد اهداف کلی آموزش و پرورش و پس از آن در بقیه زندگانی و شرکت در امور اجتماعی جامعه‌ای که پیش‌رو دارند می‌تواند اثرات ثمربخشی داشته باشد.

نویسنده محترم مقاله کوشیده است تا روش‌های عملی جلب مشارکت این دسته از دانش‌آموزان را در امور آموزشی و پژوهشی در شهرستان تبریز مورد بررسی قرار دهد و بر حاصل آن مقاله‌ای را که پیش‌رو دارید بنگارد. او در ابتدا اهداف پژوهش و پیشینه تحقیقات در این زمینه را مختصراً بیان کرده و سپس جایگاه اهمیت مشارکت دانش‌آموزان را در امور مدرسه مورد تجزیه و تحلیل قرار داد. نویسنده یک تحقیق پیمایشی درباره مشارکت دانش‌آموزان را آغاز

کرد و نمونه مورد مطالعه او ۷۲۱ نفر دانش آموز، ۳۶ نفر مدیر و ۳۶ نفر معاون دبیرستان‌های شهر تبریز بوده‌اند. براساس متغیرهای انگاره‌ایی پارسنو فرضیه‌هایی ارائه گردیده و به آزمون آن‌ها اقدام کرده است.

نتایجی که از آن حاصل شده نشانگر آن است که هر اندازه فعالیت‌های جمعی در مدرسه بیش‌تر شود میزان مشارکت دانش‌آموزان افزایش می‌یابد. در مدرسه‌هایی که مسؤولان آن‌ها مسابقه‌هایی اعم از ورزشی، کتاب‌خوانی و نظایر آن برگزار کرده بودند دانش‌آموزان مشارکت بالاتری داشتند.

نویسنده محترم یافته‌های خود را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده و با استفاده از آن‌ها پیشنهادهای کاربردی ارائه کرده است که در آن توصیه‌هایی به دانش‌آموزان و مسؤولان، مدیران و سایر دست‌اندرکاران در مورد آموزش و پژوهشی عرضه شده است. فصلنامه ضمن توصیه به مدیران محترم دبیرستان‌ها برای مطالعه این مقاله، از آقای سیروس فخرایی عضو هیأت علمی دانشگاه پیام نور که آن را تهیه کرده و در اختیار فصلنامه قرار داده‌اند تشکر می‌کند.

«فصلنامه»

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱- کلیات

۱-۱- مقدمه

دانش‌آموزان در مدرسه عناصری زنده و پویا هستند و در تحقق یافتن اهداف آموزش و پرورش نقش دارند. مشارکت دانش‌آموزان دوره متوسطه در امور مدرسه با توجه به ویژگی‌ها و خصایص شخصیتی نوجوانان در این دوره سنی اهمیت دارد. در این مرحله از رشد فیزیکی و فکری، استفاده از وجود دانش‌آموزان در امور مدرسه در افزایش اعتماد به نفس، ارضای غرور جوانی و سایر ویژگی‌های شخصیتی آنان تأثیر می‌گذارد. برای جلب مشارکت دانش‌آموزان در امور مختلف مدرسه، مسؤولان مدارس باید به حساسیت رفتاری آنان توجه کنند. ترغیب دانش‌آموزان با روش‌های مناسب به مشارکت در امور آموزشی و پرورشی مدرسه، نه تنها در پیشبرد اهداف آموزش و پرورش تأثیر مثبت می‌گذارد بلکه در مشارکت جویی بعدی آنان در صحنه‌های مختلف جامعه نیز تأثیر خواهد گذاشت.

۱-۲- طرح و بیان مسئله

یکی از مشکلات موجود در اغلب مدارس، پایین بودن میزان مشارکت دانش‌آموزان در امور مدرسه است. بررسی‌ها و پژوهش‌های صورت گرفته در این مورد، مؤید همین امر است (عباس زادگان، ۱۳۷۲، وکیلی، ۱۳۶۲، رحیمی، ۱۳۷۲: ص ۸۳). به نظر می‌رسد که برای مشارکت فعال همه دانش‌آموزان در مدارس، برنامه‌ها و خط‌مشی‌های مناسبی وجود ندارد. واگذاری امور مدرسه و مسؤولیت‌ها به دانش‌آموزان خاص در بعضی از مدارس باعث کاهش روحیه مشارکت جویی در میان دانش‌آموزان می‌شود. اتخاذ شیوه‌های مناسب برای افزایش مشارکت دانش‌آموزان مستلزم بررسی‌های علمی و استفاده مسؤولان مدارس و آموزش و پرورش از نتایج آن‌هاست.

۱-۳- اهداف پژوهش

هدف اصلی این تحقیق، یافتن راه‌هایی برای افزایش میزان مشارکت دانش‌آموزان در مدارس است. اهدافی جزئی نیز دنبال می‌شوند که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:

- ۱- شناخت میزان مشارکت فعلی دانش‌آموزان در دبیرستان‌های دخترانه و پسرانه و مقایسه آن‌ها با یکدیگر.
- ۲- پی بردن به نحوه اداره محیط‌های آموزشی و تأثیر آن در مشارکت دانش‌آموزان.
- ۳- نحوه استفاده از امکانات موجود در مدارس جهت مشارکت دانش‌آموزان.
- ۴- بررسی میزان تمایل دانش‌آموزان به شرکت در امور مدرسه.

۲- پایه‌های نظری و پیشینه تحقیق

۲-۱- ارائه چارچوب نظری

چارچوب نظری این تحقیق متغیرهای انگاره‌ای (Pattern Variables) پارسنز (Parsons) است. پارسنز با مقایسه کنش‌های اجتماعی، آن‌ها را در پنج مقوله طبقه‌بندی می‌کند که از میان آن‌ها دو مقوله در این تحقیق مورد استفاده قرار گرفته‌اند. این دو مقوله عبارت‌اند از:

۱- جهت‌گیری جمعی در برابر جهت‌گیری فردی

۲- عام‌گرایی در برابر خاص‌گرایی

در جهت‌گیری جمعی محور فعالیت‌های افراد به سوی منافع گروهی و جمعی است. آنان در فکر منافع فردی نیستند بلکه در جریان فعالیت‌های روزمره منافع دیگران را نیز مورد توجه قرار می‌دهند و برای نقشی که دیگران ایفا می‌کنند، ارزش قائل می‌شوند. هرچه فعالیت‌ها و تلاش‌های افراد جهت‌گیری جمعی داشته باشد، بر میزان مشارکت آنان افزوده می‌شود. در مقابل جهت‌گیری جمعی، جهت‌گیری فردی قرار دارد که در آن محور فعالیت‌های افراد در جهت منافع شخصی است. عام‌گرایی توجه به گروه‌های مختلف مردم و جامعه بدون در نظر گرفتن ویژگی‌ها و خصایص گروهی یا انفرادی است. خاص‌گرایی تفکیک نیروهای گروهی و توده‌ای مردم به صورت مختلف مثل قوم‌گرایی، قشرگرایی، جنس‌گرایی و نظایر آن است که باعث به هدر رفتن انرژی جامعه به صورت‌های گوناگون می‌شود.

کاربرد نظریه پارسنز در پژوهش حاضر به این صورت است که هر اندازه جهت‌گیری فعالیت‌های مدرسه - چه در امور آموزشی و چه در امور پرورشی - به سوی جمع‌گرایی و عام‌گرایی باشد، به همان اندازه میزان مشارکت دانش‌آموزان افزایش خواهد یافت؛ زیرا دانش‌آموزان بر اهمیت فعالیت‌های جمعی بیش‌تر واقف می‌شوند و آن را به عنوان ارزش می‌پذیرند. اگر این روند در طول سال‌های تحصیل در مدرسه و دانشگاه ادامه یابد، در ذهن و رفتار دانش‌آموزان تثبیت می‌گردد و به عملی نهادینه تبدیل می‌شود. به این ترتیب، فراگیرندگان به صورت افرادی مشارکت‌جو در می‌آیند.

در این تحقیق، سعی بر آن بود تا مشخص شود برنامه‌هایی که مدارس برای دانش‌آموزان تدارک می‌بینند، تا چه اندازه از جهت‌گیری‌های جمعی و خصلت‌های عام‌گرایانه برخوردار است. آیا در میزان مشارکت دانش‌آموزانی که در مدارس آنان به این نکته توجه می‌شود با میزان مشارکت دانش‌آموزان سایر مدارس تفاوتی وجود دارد یا خیر؟ به همین دلیل، متغیرهایی مورد مطالعه قرار گرفتند که رسیدن به این اطلاعات را ممکن می‌سازند.

منظور از عام‌گرایی در مدارس توجه مسؤولان و مربیان به مشارکت همه دانش‌آموزان، صرف‌نظر از تفاوت‌های فردی، شخصیتی و سایر ویژگی‌هایی است که دانش‌آموزان را از یک‌دیگر متمایز می‌سازد. مربیان، مدیران و دبیران بدون دخالت دادن نگرش‌های قبلی خود و هرگونه پیش‌داوری، سعی در جلب مشارکت عموم دانش‌آموزان در برنامه‌های مختلف مدرسه دارند. آنان برای این کار لازم است به برنامه‌ریزی و سازمان‌دهی امور مختلف پردازند تا بتوانند از مشارکت همه دانش‌آموزان بیش‌ترین بهره را ببرند.

خاص‌گرایی در مدارس ممکن است به این صورت باشد که مسؤولان - مثل مدیر و معاون یا دبیران - هر یک از دانش‌آموزان را عضوی از مدرسه تصور نکنند که در این صورت لازم است مورد همکاری یا مشورت قرار گیرند. نوع دیگری از خاص‌گرایی به این صورت است که برخی فعالیت‌ها و امور مدرسه مثل اداره کتابخانه یا برنامه‌ریزی و راه‌انداختن فوق برنامه‌ها را تنها به دست دانش‌آموزان مشخص بپارند. انتخاب این‌گونه دانش‌آموزان ممکن است براساس رابطه یا شناخت قبلی یا سایر معیارهایی باشد که حساسیت سایر دانش‌آموزان را موجب شود. این نوع رفتارها به انزوا، دل‌سردی و بی‌تفاوتی سایر دانش‌آموزان - که اکثریت قریب به اتفاق آنان را تشکیل می‌دهند - منجر می‌شود و در نهایت، میزان مشارکت آنان را به حداقل می‌رساند.

۲-۲- خلاصه‌ای از پژوهش‌های انجام شده در داخل و خارج کشور

بیدگلی در مطالعه‌ای که در مورد مشارکت دانش‌آموزان با تأکید بر روابط اجتماعی و شیوه‌های برخورد مسؤولان و مربیان انجام داده است، به این نتیجه رسید که برقراری ارتباط مناسب و بهتر با دانش‌آموزان، ایجاد فرصت‌های مناسب برای مشارکت، قدردانی مسؤولان مدارس از دانش‌آموزان و ارتقای سطح آموزش غیررسمی آنان از لحاظ تربیتی و بهداشتی در بالا بردن میزان مشارکت دانش‌آموزان تأثیر دارد (بیدگلی، ۱۳۷۲).

عباس‌زادگان به لزوم توجه به نقش‌پذیری دانش‌آموزان اشاره کرده و بر این نکته تأکید می‌کند که نقش‌پذیری بهتر است یک هدف آموزشی تلقی شود (عباس‌زادگان، ۱۳۷۲؛ ص ۳۴).

رحیمی در مطالعه‌ای که بر روی دانش‌آموزان دوره متوسطه انجام داده است، رابطه برخی از متغیرهای موجود در خانواده و مدرسه را با مشارکت دانش‌آموزان بررسی کرده و به این نتیجه رسیده است که بیش‌تر دانش‌آموزان در فعالیت‌های مختلف مدرسه مشارکت همکاری‌گونه دارند و درصد کمی از آنان به مشارکت مسؤولانه می‌پردازند (رحیمی، ۱۳۷۲؛ ص ۳).

در مطالعه‌ای که کیرا با استفاده از شیوه مشاهده و مصاحبه درباره تأثیر برنامه‌های

دمکراتیک منش بر مشارکت دانش آموزان مدارس متوسطه انجام داد، به این نتیجه رسید که این نوع برنامه‌ها انگیزه‌های مشارکت‌جویانه دانش آموزان را تحت تأثیر قرار می‌دهند (Kira, ۱۹۹۶).

شین و کراشن در یک تحقیق پیمایشی که بر روی ۷۹۴ نفر از معلمان در مرکز کالیفرنیا انجام دادند، به این نتیجه رسیدند که حمایت معلمان از دانش آموزان در مشارکت واقعی آنان تأثیر می‌گذارد (Shin & Krashen, 1996).

چامبرز در تحقیقی، رابطه فعالیت‌های ورزشی را با مشارکت مورد بررسی قرار داد. نتیجه این تحقیق نشان داد که فعالیت‌های ورزشی در افزایش مشارکت و رشد اخلاقی دانش آموزان تأثیر می‌گذارد. ترکیب مشارکت ورزشی با خدمات آموزشی مدرسه موجب افزایش موفقیت‌های آموزشی می‌شود (Chambers, 1991).

جایگاه و اهمیت مشارکت دانش آموزان

مشارکت دانش آموزان دوره متوسطه در امور مدرسه از جنبه‌های مختلف اهمیت دارد. با توجه به ویژگی‌های جوانان در این دوره سنی، مشارکت آنان در امور پرورشی و آموزشی مدرسه در ارضای روانی و عاطفی آنان تأثیر مثبتی بر جای می‌گذارد. اگر دانش آموز نوجوان احساس کند که در انجام امور مدرسه سهیم است، از نظر روانی - اجتماعی ارضا می‌شود و آمادگی بیش تری برای قبول مسئولیت پیدا می‌کند. به عقیده لرنر، مشارکت در سطح جامعه کوچک (مثل مدرسه) نوعی تحرک روانی ایجاد می‌کند که می‌توان آن را در شخصیت پویا و فعال، قدرت انطباق، ابتکار و نوآوری در سطح فردی و افزایش میزان مشارکت سیاسی و اقتصادی در سطح جامعه بزرگ مشاهده کرد.

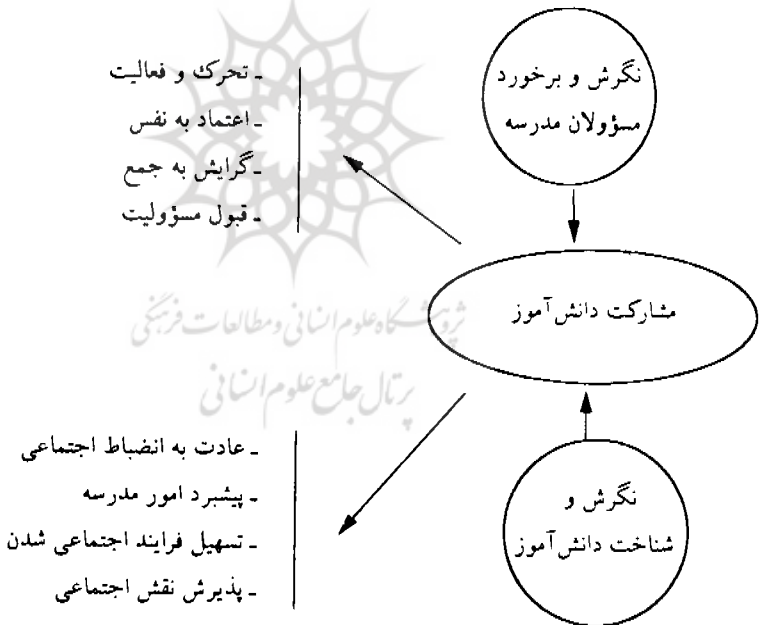
مشارکت دانش آموزان در امور مدرسه بر افزایش اعتماد به نفس، دوری از خودمحوری و گرایش به جمع، افزایش فعالیت و پویایی ذهنی آنان تأثیر می‌گذارد. به این ترتیب، مدرسه به نهادی تبدیل می‌شود که در فرایند اجتماعی شدن نوجوانان سهم عمده‌ای دارد. علاوه بر بعد روانی - شخصیتی، مشارکت دانش آموزان در بعد اجتماعی و در سطوح خرد و کلان جامعه تأثیر می‌گذارد. اگر مشارکت دانش آموزان در امور مختلف به صورتی سازمان یافته و مطابق با برنامه‌هایی که مدرسه تدارک می‌بیند، صورت گیرد، آنان به فعالیت سازمانی خومی‌گیرند. تقسیم وظایف و مسئولیت‌ها و مشخص شدن نقش هر کدام از دانش آموزان در فعالیت‌های گروهی باعث می‌شود که انضباط اجتماعی محور فعالیت‌های دانش آموزان قرار گیرد. به این ترتیب، مدرسه علاوه بر این که از ماحصل کار و فعالیت دانش آموزان در جهت پیشبرد امور خود و رسیدن به اهداف آموزشی و پرورشی استفاده می‌کند، در ایجاد

آمادگی نوجوانان امروز و جوانان آینده برای پذیرش نقش و قبول مسؤولیت در فعالیت‌های مختلف جامعه مؤثر واقع می‌شود.

به این ترتیب، کارکرد مشارکت دانش‌آموزان از سطح خرد به سطح کلان جامعه منتقل می‌شود و چنین افرادی در آینده در امور سیاسی، اقتصادی و اجتماعی جامعه مشارکت فرایند‌ای خواهند داشت.

امروزه یکی از ابزارهای لازم برای رسیدن به توسعه در هر جامعه میزان مشارکت افراد و گروه‌های اجتماعی در امور مختلف است. از نظر اینکلس انسان مدرن، شهروندی مشارکت‌کننده و آگاه است و نسبت به انجام وظایف و کارها احساس مسؤولیت می‌کند. هر اندازه آگاهی و احساس مسؤولیت افراد در قبال جامعه بیش تر باشد، به همان اندازه مشارکت داوطلبانه آنان افزایش می‌یابد و آن‌ها سهم بیش‌تری در توسعه جامعه خواهند داشت.

عوامل عمده مرتبط با مشارکت دانش‌آموزان و اهمیت آن در ابعاد روانی و اجتماعی را می‌توان به صورت نمودار زیر نشان داد.

سوق یافتن دانش آموزان به سوی مشارکت بیش تر در امور مدارس و وقوف آن‌ها بر اهمیت این امر نتایج مثبت زیر را به دنبال خواهد داشت.

۱- دانش آموزان بر اهمیت و لزوم مشارکت در کارها پی می‌برند، از حالت انفعالی بیرون می‌آیند و سعی می‌کنند آگاهانه و با احساس مسؤلیت در امور مدرسه سهیم شوند.
 ۲- مدارس به اهداف اساسی خود که پرورش جوانانی مشارکت جو و مسؤلیت پذیر است، دست می‌یابند و به این ترتیب در کنار اهداف آموزشی، رسیدن به اهداف پرورشی و اجتماعی نیز تسهیل خواهد شد.

۳- از آن جا که دانش آموزان دوره متوسطه بعد از اتمام تحصیلات وارد دانشگاه یا سایر نهادها و مؤسسات اجتماعی می‌شوند، احساس مشارکتی که در آن‌ها به وجود آمده است، ادامه می‌یابد و به این ترتیب، برای مشارکت در نهادهای اجتماعی آماده می‌شوند. در نتیجه، جامعه از وجود جوانانی فعال و مشارکت کننده بهره‌مند خواهد شد.
 برای تحقق بخشیدن به بهبود وضع اجتماعی، مدرسه نباید از شرایط موجود جامعه فاصله بگیرد (Leschinsky, 1992, p90).

۳- روش تحقیق

این تحقیق از نوع پیمایشی است و اطلاعات و داده‌های مورد نیاز آن از طریق دو نوع پرسش‌نامه مختص دانش آموزان و مسؤولان دبیرستان‌ها (مدیر و معاون) به دست آمده است.

۳-۱- جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری این پژوهش، گاه‌علم‌انسانی و مطالعات تربیتی الف) کلیه دبیرستان‌های پسرانه و دخترانه شهر تبریز،
 ب) کلیه دانش آموزان این دبیرستان‌ها
 پ) مدیران و معاونان این دبیرستان‌ها بوده‌اند.
 با توجه به جامعه آماری یاد شده، نمونه آماری به صورت زیر انتخاب شده است:
 الف) تمام نواحی پنج‌گانه آموزش و پرورش تبریز انتخاب شده و در این مورد نمونه‌گیری صورت نگرفته است.

ب) در هر ناحیه، سی درصد دبیرستان‌های پسرانه و دخترانه انتخاب شده است.

پ) در هر دبیرستان پایه‌های دوم و سوم انتخاب شده‌اند.

ت) از هر پایه در یک دبیرستان یک کلاس انتخاب شده است.

ث) از هر کلاس بیست درصد دانش آموزان انتخاب شده‌اند.

ج) در هر دبیرستان، مدیر و یکی از معاونان انتخاب شده‌اند.

انتخاب دبیرستان، کلاس و دانش‌آموز به شیوه تصادفی نظام‌دار انجام پذیرفته است. حجم نمونه متشکل از ۷۲۱ نفر دانش‌آموز، ۳۶ نفر مدیر و ۳۶ نفر معاون بوده است.

۲-۳- روش آماری

علاوه بر آمارهای توصیفی که برای ارائه داده‌های به دست آمده به صورت جداول فراوانی و نمودارها مورد استفاده قرار گرفته‌اند، به منظور بررسی رابطه میان متغیرها از آزمون کای اسکویر یا کای دو (X^2)، آزمون ۱ و تحلیل واریانس استفاده شده است.

۳-۳- فرضیه‌های تحقیق

در پژوهش حاضر، به منظور بررسی راه‌های مشارکت دانش‌آموزان فرضیه‌های زیر مورد آزمون قرار گرفت:

- ۱- بین نحوه اداره محیط‌های آموزشی و میزان مشارکت دانش‌آموزان رابطه وجود دارد. هر اندازه شیوه اداره محیط‌های آموزشی به شیوه‌های دموکراتیک و جمع‌گرایانه نزدیک‌تر باشد، مشارکت دانش‌آموزان بیش‌تر است.
- ۲- بین وجود امکانات برای مشارکت دانش‌آموزان در فعالیت‌های مدرسه و میزان مشارکت آنان رابطه وجود دارد. هر اندازه امکانات کمی و کیفی در مدرسه بیش‌تر باشد، میزان مشارکت دانش‌آموزان بیش‌تر است.
- ۳- بین نحوه استفاده از امکانات موجود در مدارس و میزان مشارکت دانش‌آموزان رابطه وجود دارد. هر اندازه استفاده از امکانات موجود به شکل مطلوب‌تری صورت گیرد، میزان مشارکت بیش‌تر است.
- ۴- بین سوق دادن دانش‌آموزان به طرف نقش‌پذیری از سوی اولیای مدرسه و میزان مشارکت آنان رابطه وجود دارد. هر اندازه میزان نقش‌پذیری بیش‌تر باشد، میزان مشارکت هم بیش‌تر می‌شود.
- ۵- شناخت دانش‌آموزان نسبت به اهمیت فعالیت‌های گروهی و دسته‌جمعی در افزایش میزان مشارکت آنان تأثیر دارد.

۴- یافته‌ها و نتایج

قبل از این‌که به تفسیر نتایج حاصل از بررسی فرضیه‌های تحقیق بپردازیم، بهتر است چارچوب نظری مورد استفاده یعنی متغیرهای انگاره‌ای پارسنز - را یادآور شویم؛ زیرا فرضیه‌های پژوهش در ارتباط با این نظریه مفاهیم روشن‌تری پیدا می‌کنند. از میان متغیرهای انگاره‌ای پارسنز دو متغیر یعنی جمع‌گرایی و عام‌گرایی را انتخاب کردیم و فعالیت‌های مدارس را در ارتباط با آن‌ها مورد بررسی قرار دادیم. به این مفهوم که هر

اندازه جهت‌گیری فعالیت‌ها و اقدامات انجام شده در مدارس به سوی جمع‌گرایی و عام‌گرایی باشد، میزان مشارکت دانش‌آموزان بیش‌تر است. نتایج بررسی متغیرهای مورد مطالعه در این پژوهش مؤید این نکته است که هر اندازه شیوه اداره محیط آموزشی، نحوه استفاده از امکانات مدارس و دادن مسؤولیت به دانش‌آموزان از خصصت‌های یاد شده برخوردار باشد، میزان مشارکت دانش‌آموزان بالا می‌رود. به این ترتیب، نظریه پارسنز مورد حمایت قرار می‌گیرد.

۱-۴- فرضیه مربوط به نحوه اداره محیط آموزشی

براساس این فرضیه، هر اندازه اداره محیط‌های آموزشی به شیوه‌های دموکراتیک و جمع‌گرایانه نزدیک‌تر باشد، مشارکت دانش‌آموزان بیش‌تر است. نتایج شاخص‌های مورد مطالعه در این پژوهش - که نشانگر گرایش به جمع‌گرایی و دموکراسی است - مؤید فرضیه ذکر شده است. از جمله این شاخص‌ها مطالعه گروهی در مدرسه است. مطالعه گروهی معمولاً با برنامه‌ریزی مسؤولان مدارس انجام می‌گیرد. دانش‌آموزان دبیرستان‌هایی که بیش‌تر به مطالعه گروهی می‌پردازند، از میزان مشارکت جویی بالایی برخوردارند. مطالعه گروهی دانش‌آموزان، حس مشارکت را در میان آنان بالا می‌برد و به این ترتیب، آن‌ها بهتر می‌توانند از وجود یک‌دیگر برای رسیدن به هدف استفاده کنند. ۳۵ درصد از دانش‌آموزانی که به مطالعه گروهی می‌پردازند، در امور مدرسه مشارکت نکرده‌اند؛ در حالی که ۶۵ درصد از دانش‌آموزانی که به مطالعه گروهی نمی‌پردازند، هیچ مشارکتی نداشته‌اند. از دیگر شاخص‌های جمع‌گرایی، یادگیری دانش‌آموزان از یک‌دیگر است. کمک دانش‌آموزان به یک‌دیگر در امر یادگیری آنان را از انزوا و فردگرایی خارج می‌سازد و به سوی یک‌دیگر می‌کشاند. نتایج نشان دهنده آن است که یادگیری دانش‌آموزان از یک‌دیگر در افزایش مشارکت آنان در امور آموزشی و پرورشی مدرسه نقش داشته است. در واقع، وقتی دانش‌آموزان با کمک هم مشکلات درسی خود را حل می‌کنند، یاد می‌گیرند که با همکاری و مشارکت می‌توان مشکلات مدرسه را نیز برطرف کرد.

۲-۴- فرضیه مربوط به امکانات مدرسه و نحوه استفاده از آن‌ها

در این فرضیه، بین وجود امکانات آموزشی و پرورشی و نحوه استفاده از آن‌ها در مدرسه با میزان مشارکت دانش‌آموزان رابطه برقرار شده بود. بر این اساس، هر اندازه امکانات موجود بیش‌تر باشد و استفاده مطلوبی از آن‌ها به عمل آید، مشارکت دانش‌آموزان افزایش می‌یابد.

از جمله امکانات اغلب دبیرستان‌ها، وسایل کمک آموزشی است. با این‌که در بیش‌تر

دبیرستان‌ها وسایل کمک آموزشی وجود دارد ولی استفاده مطلوبی از آن‌ها صورت نمی‌گیرد. تنها ۳۸ درصد دانش‌آموزان اظهار داشته‌اند که در مدرسه آنان از وسایل کمک آموزشی استفاده می‌شود. بین استفاده از وسایل کمک آموزشی و میزان مشارکت دانش‌آموزان رابطه معنادار مشاهده شد. در دبیرستان‌هایی که از وسایل کمک آموزشی استفاده بیش‌تری صورت می‌گیرد، میزان مشارکت دانش‌آموزان بالاتر است. عدم مشارکت دانش‌آموزانی که در مدرسه آنان از وسایل کمک آموزشی استفاده نمی‌شود، ۷۱ درصد بوده است. ۹۷ درصد مسؤولان مدارس اظهار داشته‌اند که در مدرسه آن‌ها امکانات وسایل کمک آموزشی وجود دارد. پس ضعف موجود، از کمبود امکانات ناشی نمی‌شود بلکه به نحوه استفاده و بهره‌برداری از این امکانات مربوط است و به همین سبب، در اغلب مدارس این امکانات بلااستفاده مانده‌اند. برای استفاده بهتر از امکانات، باید برنامه‌ریزی منسجم از سوی مسؤولان و مربیان انجام گیرد و در این برنامه‌ریزی به مشارکت دانش‌آموزان بیش‌تر بها داده شود.

۳-۲- فرضیه مربوط به نقش‌پذیری دانش‌آموزان

براساس این فرضیه، هر اندازه دانش‌آموزان نقش‌های بیش‌تری را در مدرسه بپذیرند، از میزان مشارکت بالایی برخوردارند. نتایج متغیرهای مورد بررسی در جهت اثبات این فرضیه است.

دانش‌آموزانی که در مدرسه از سوی مسؤولان مدرسه موظف به ایفای نقش شده بودند، به طور معناداری نسبت به سایر دانش‌آموزان از میزان مشارکت بیش‌تری برخوردار بوده‌اند.

جالب این‌که دانش‌آموزان عمدتاً نقش‌های خواسته شده را پذیرفته‌اند. پس بین پذیرش نقش و میزان مشارکت رابطه معناداری وجود دارد. ۹۱ درصد این گروه از دانش‌آموزان در امور مدرسه مشارکت زیادی داشته‌اند؛ درحالی‌که این رقم برای دانش‌آموزانی که نقش خواسته شده را نپذیرفته‌اند، تنها ۹ درصد بوده است. اولیای مدارس بهتر است برای نقش‌پذیری مطلوب دانش‌آموزان، وظایف و نقش‌های مختلف را تقسیم‌بندی کنند و براساس برنامه‌ریزی قبلی، دانش‌آموزان را به گونه‌ای به ایفای نقش راهنمایی کنند که اجرای نقش‌های مختلف نوعی مشارکت سازمان یافته تلقی شود.

از آن‌جا که اقدام دانش‌آموزان برای مشارکت در امور مدرسه از آگاهی، شناخت و نگرش آنان سرچشمه می‌گیرد، این امر نیز در میزان مشارکت آنان تأثیر می‌گذارد. نتایج نشان‌دهنده مشارکت بالای دانش‌آموزانی است که نسبت به اهمیت فعالیت‌های گروهی و دسته‌جمعی آگاهی بیش‌تری دارند. دانش‌آموزانی که به اهمیت فعالیت‌های گروهی بیش‌تر

واقف اند؛ در شوراهای مدرسه نقش فعالی ایفا می‌کنند، در نظافت و بهداشت محیط مدرسه همکاری دارند و در مسابقات مختلف ورزشی و فرهنگی - هنری شرکت می‌کنند. بین این دسته از فعالیت‌های دانش‌آموزان و میزان مشارکت آنان رابطه معناداری وجود دارد. عدم مشارکت دانش‌آموزانی که عضو شوراهای مدرسه هستند، ۱۵ درصد و عدم مشارکت دانش‌آموزانی که در این شوراها عضویت ندارند، ۸۵ درصد بوده است. با این که نزدیک به نیمی از دانش‌آموزان عضو شوراهای مدرسه، اعضای ساده و عادی تلقی می‌شوند که در شورا وظیفه و مسؤولیت چندانی ندارند ولی در سایر امور آموزشی و پرورشی مشارکت می‌کنند.

نتایج به دست آمده از این تحقیق، حکایت از آن دارد که هر اندازه فعالیت‌های جمع‌گرایانه در مدرسه بیش تر بوده، در بالا بردن میزان مشارکت دانش‌آموزان تأثیر داشته است. از جمله این موارد، تشکیل اردوهای دانش‌آموزی است. نزدیک به نیمی از دانش‌آموزان مورد بررسی اظهار داشته‌اند که مدارس آنان اردوهای دانش‌آموزی برپا کرده‌اند. بین برپایی اردوها و میزان مشارکت دانش‌آموزان در امور آموزشی و پرورشی رابطه معناداری وجود دارد. در مدرسی که مسؤولان آن‌ها مسابقات کتاب‌خوانی، رقابت‌های ورزشی و نظایر آن برگزار کرده‌اند، دانش‌آموزان از مشارکت بالاتری برخوردارند. ممکن است آن‌ها شخصاً در این مسابقات شرکت نکرده باشند ولی این امر در سایر فعالیت‌های آنان تأثیر می‌گذارد. اگر ترتیبی داده شود که این مسابقات بیش تر جنبه گروهی داشته باشند - مثلاً دانش‌آموزان یک کلاس یا مدرسه با دانش‌آموزان کلاس یا مدرسه دیگر در مسابقه شرکت کنند - در بالا رفتن روحیه مشارکت‌جویی آنان تأثیر خواهد گذاشت.

از لحاظ موارد مشارکت دانش‌آموزان در امور پرورشی مدرسه، نتایج نشان دهنده آن است که میان انتظار مسؤولان مدارس و آنچه دانش‌آموزان عملاً در آن مشارکت می‌کنند، تفاوتی دیده می‌شود. بیش‌ترین مورد مشارکت دانش‌آموزان مربوط به مسابقات ورزشی است؛ در حالی که بیش‌ترین مورد انتظار مسؤولان مدارس شرکت در نظم و انتظامات مدرسه است. مسؤولان در عین حال که برای خواسته‌های دانش‌آموزان ارزش قائل می‌شوند، می‌توانند جهت‌گیری مشارکت دانش‌آموزان را به سوی فعالیت‌های ضروری سوق دهند. این کار لازم است با دقت و احتیاط بیش‌تری انجام گیرد تا دانش‌آموزان احساس نکنند که در این مورد جبر یا تحمیل نظر از سوی مسؤولان وجود دارد.

۵- ارائه پیشنهادها

با توجه به نتایج به دست آمده از تحقیق حاضر، برای این که مسؤولان مدارس بتوانند عملاً گام‌هایی برای افزایش مشارکت دانش‌آموزان در امور پرورشی و آموزشی بردارند، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود.

- ۱- مسؤولان و مدیران مدارس، محیط‌های آموزشی را به شیوه‌ای اداره کنند که جهت‌گیری آن به سوی جمع‌گرایی و دمکراسی باشد. هر اندازه در اداره امور مختلف مدرسه از این روش‌ها استفاده شود، مشارکت دانش‌آموزان بیش‌تر خواهد شد.
- ۲- اولیای مدارس برای بالا بردن آگاهی و شناخت دانش‌آموزان نسبت به اهمیت فعالیت‌های گروهی و جمعی بکوشند. برای این منظور، آن‌ها در کنار سخنرانی می‌توانند از وسایل کمک آموزشی مثل فیلم، اسلاید و نظایر آن استفاده کنند.
- ۳- برای مطالعه و یادگیری گروهی دانش‌آموزان در مدرسه برنامه‌ریزی صورت گیرد. در این زمینه می‌توان برنامه‌هایی تدارک دید که مطالعه گروهی توسط خود دانش‌آموزان اداره شود.
- ۴- از وسایل کمک آموزشی موجود در مدارس حداکثر استفاده مطلوب برای یادگیری دانش‌آموزان به عمل آید.
- ۵- برای عضویت دانش‌آموزان در شوراهای ادبی، هنری، مذهبی، ورزشی و نظایر آن اقدام جدی به عمل آید. هدف از این شوراها برای دانش‌آموزان توجیه شود و حتی برای تشویق آنان به عضویت، هدایا و جوایزی در نظر گرفته شود. بهتر است همه دانش‌آموزان به عضویت کتابخانه مدرسه درآیند؛ حتی اگر از آن‌جا استفاده نکنند.
- ۶- به برپایی اردوهای دانش‌آموزی در زمینه‌های مختلف بهای بیش‌تری داده شود. هدف از تشکیل اردوها برای دانش‌آموزان توجیه شود و همه آنان به نوبت در این اردوها شرکت کنند.
- ۷- برگزاری مسابقات کتاب‌خوانی اهمیت فوق‌العاده‌ای دارد. این متغیر با مشارکت در امور آموزشی و پرورشی در ارتباط است. لازم است مسؤولان مدارس، به خصوص مربیان پرورشی، نهایت تلاش خود را برای برگزاری مرتب مسابقات و تشویق دانش‌آموزان برای شرکت در آن‌ها به کار گیرند.
- ۸- برای افزایش نقش‌پذیری دانش‌آموزان الگو و برنامه‌ریزی قبلی وجود داشته باشد. دانش‌آموزان با این الگوها و برنامه‌هایی که از سوی مدارس ترتیب داده می‌شود، کاملاً آشنا شده و توجیه شوند تا بتوانند در انتخاب نقش و چگونگی ایفای آن موفق باشند.
- ۹- مدیران و سایر اولیای مدارس به بازخورد اقداماتی که برای افزایش مشارکت

دانش آموزان انجام می دهند، توجه داشته باشند و براساس آن به بازبینی و اصلاح اقدامات خود پردازند.

۱۰- به پژوهشگرانی که درباره مشارکت دانش آموزان به تحقیق می پردازند، پیشنهاد می شود که تا حد امکان از نظریات سایر اولیای مدرسه مثل مربیان پرورشی، کتابداران، دبیران و اولیای خانواده استفاده کنند تا برداشت جامع تری به عمل آید.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

۱. بنی‌طبا بیدگلی، پروین؛ بررسی تأثیر مشارکت دانش‌آموزان با مراقبین بهداشت در اعتدای بهداشت مدارس، دانشگاه تربیت مدرس، رساله فوق لیسانس، ۱۳۷۲.
۲. رحیمی، عزیزاله؛ بررسی تأثیر پایگاه اقتصادی - اجتماعی و عوامل آموزشی بر میزان مشارکت دانش‌آموزان در فعالیت‌های دبیرستان‌های شیراز، دانشگاه شیراز، رساله فوق لیسانس، ۱۳۷۲.
۳. عباس‌زادگان، محمد؛ بررسی روش‌های جلب مشارکت دانش‌آموزان در اداره امور مدرسه، چهارمین سمپوزیوم جایگاه تربیت، نقش تربیتی معلم، خلاصه مقالات، وزارت آموزش و پرورش، دفتر مشاوره و تحقیق امور تربیتی، ۱۳۷۲.
۴. وکیلی، پروانه؛ مقایسه میزان آگاهی و مشارکت سیاسی دانش‌آموزان سال سوم دبیرستان‌های تهران، دانشکده صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، رساله فوق لیسانس، ۱۳۶۲.
5. Chamber's, Sam, T. Factors Affecting Elementary school students participation in sports. Elementary school Journal. v 91 n 5 pp 413-19. 1991.
6. Kira. Naoshi. students participation in a Democratic community : A study of a High school Democracy, paper presented at the Annual meeting of the American Educational Research Association, Chicago, 1997.
7. Leschinsky, Achim. School theory and school constitution. Education Vol 45. pp 86-100. 1992.
8. Shin, fay, H. Krashen, stephen. teacher Attitudes toward the principles of Bilingual Education and toward students participation in Bilingual programs : same or Different? Bilingual Research Journal, V20 n1 pp 45-53. 1996.

به نام خدا،

روش‌های جلب مشارکت دانش‌آموزان فرم ۱- پرسش‌نامه دانش‌آموزان

۱- شمارهٔ پرسش‌نامه:	۴- نام دبیرستان:
۲- تاریخ تکمیل پرسش‌نامه:	۵- نوع دبیرستان: پسرانه ☐ دخترانه ☐
۳- نام پرسشگر:	۶- نام بازبین:

دانش‌آموز گرامی: این پرسش‌نامه به منظور بررسی و مطالعهٔ علمی چگونگی مشارکت دانش‌آموزان در امر دبیرستان تنظیم شده است. برای بررسی بهتر این موضوع، خواهشمند است در پاسخ دادن به سؤالات نهایت دقت را داشته باشید. قبلاً از همکاری شما سپاسگزار می‌شود.

- ۱- آیا شما در امور کتابخانهٔ مدرسهٔ خود شرکت می‌کنید؟ ۱- بلی ۲- خیر
- ۲- اگر بلی در چه مواردی؟
  - ۱- ادارهٔ کتابخانه
  - ۲- امانت دادن و پس گرفتن کتاب
  - ۳- خلاصه‌نویسی و معرفی کتاب
  - ۴- جمع‌آوری هدایا
  - ۵- موارد دیگر با ذکر مورد ..... مطالعات فرعی
- ۳- آیا دانش‌آموزان از طرف مسؤولان دبیرستان مثل مدیر و ناظم، به شرکت در ادارهٔ کتابخانهٔ مدرسه تشویق می‌شوند؟ بلی خیر
- ۴- آیا شما به مطالعهٔ گروهی (مطالعه با سایر دانش‌آموزان) در مدرسه می‌پردازید؟
  - ۱- بلی
  - ۲- خیر
- ۵- اگر بلی، این مطالعه در کجا صورت می‌گیرد؟
  - ۱- در کلاس
  - ۲- کتابخانه
  - ۳- نمازخانه
  - ۴- مکان دیگر ذکر شود .....
- ۶- آیا در مدرسه شما مطالعهٔ اجباری وجود دارد؟ (یعنی، در ساعات مشخص شما را مجبور به مطالعه در کلاس یا کتابخانه نمایند)
  - ۱- بلی
  - ۲- خیر

- ۷- اگر بلی، این نوع مطالعه در هفته چند ساعت است و در کجا صورت می‌گیرد؟
 ..... ساعت و در ۱- کلاس ۲- کتابخانه ۳- جای دیگر با ذکر مورد .....
 ۸- آیا شما (دانش‌آموزان) برای یادگیری دروس از یک دیگر کمک می‌گیرید؟
 ۱- بلی ۲- خیر
- ۹- در صورت مثبت بودن پاسخ، این کار با تشویق چه کسی صورت می‌گیرد؟
 ۱- مدیر ۲- معاون ۳- دبیران ۴- افراد دیگر ذکر شوند.....
 ۱۰- آیا در مدرسه شما کلاس‌های فوق‌العاده یا جبرانی تشکیل می‌شود؟
 ۱- بلی ۲- خیر
- ۱۱- اگر بلی، این کلاس‌ها با پیشنهاد چه کسانی تشکیل می‌شوند؟
 ۱- دبیران ۲- دانش‌آموزان ۳- مدیر ۴- معاون
 ۵- افراد دیگر با ذکر مورد .....
- ۱۲- آیا تکالیف درسی شما از قبل توسط دبیران مشخص می‌شود؟
 ۱- بله همه دبیران این کار را انجام می‌دهند.
 ۲- تعدادی از دبیران این کار را انجام می‌دهند.
 ۳- هیچ‌کدام از دبیران این کار را انجام نمی‌دهند.
- ۱۳- آیا برای یادگیری دانش‌آموزان از وسایل کمک آموزشی مانند، اسلاید، فیلم، پروژکتور (اورهد یا اوپک) استفاده می‌شود؟ ۱- بلی ۲- خیر
- ۱۴- آیا شما در انجمن اسلامی یا شوراهای مدرسه عضو هستید؟
 ۱- بلی ۲- خیر
- ۱۵- در صورت عضو بودن، به مدت عضویت و نوع فعالیت خود اشاره کنید.
 مدت عضویت ..... ماه نوع فعالیت .....
- ۱۶- آیا شما در جلسات انجمن اسلامی یا شوراهای مدرسه شرکت می‌کنید؟
 ۱- بلی ۲- خیر
- ۱۷- در صورت شرکت کردن، آیا این کار در انجام تکالیف درسی شما مشکل ایجاد می‌کند؟
 ۱- بلی ۲- خیر

۱۸- آیا از طرف مدرسه شما تا به حال اردوهای دانش آموزی برپا شده است؟

۱- بلی ۲- خیر

۱۹- در کدام یک از امور مدرسه مشارکت بیش تری از خود نشان می دهید؟

۱- تدارک روزنامه دیواری ۲- اجرای سرود و موسیقی

۳- مراسم اعیاد و جشنها ۴- مسابقات ورزشی

۵- موارد دیگر را ذکر کنید ..... ۶- هیچ کدام

۲۰- آیا تا به حال در مدرسه شما مسابقه کتابخوانی برگزار شده است؟

۱- بلی ۲- خیر

۲۱- اگر بلی، آیا شما در آن شرکت کرده اید؟

۱- بلی ۲- خیر

۲۲- آیا در نظافت محیط مدرسه خود همکاری می کنید؟

۱- بلی ۲- خیر

۲۳- آیا تا به حال برای شرکت در اداره محیط مدرسه (چه امور آموزشی و چه پرورشی) از

سوی مسئولان مدرسه تشویق شده اید؟

۱- بلی ۲- خیر

۲۴- آیا تا به حال مسئولان مدرسه اجرای نقشها و مسؤلیت هایی را از شما خواسته اند؟

۱- بلی ۲- خیر

۲۵- اگر بلی، آیا آنرا پذیرفته اید؟

۱- بلی ۲- خیر

۲۶- لطفاً دو مورد از فواید و مزایای فعالیت های گروهی و دسته جمعی را ذکر کنید.

۱- ..... ۲- .....

۲۷- میزان مشارکت شما در امور پرورشی مدرسه مثل انجمنها، اردوها و مسابقات

فرهنگی - ورزشی چه قدر است؟

۱- خیلی زیاد ۲- زیاد ۳- متوسط ۴- کم ۵- خیلی کم ۶- اصلاً

۲۸- میزان مشارکت شما در امور آموزشی مدرسه مثل فعالیت در امور کتابخانه و تشکیل

کلاسهای فوق العاده چه قدر است؟

۱- خیلی زیاد ۲- زیاد ۳- متوسط ۴- کم ۵- خیلی کم ۶- اصلاً

و به نام خدا،

روش‌های جلب مشارکت دانش‌آموزان
فرم ۲- پرسش‌نامهٔ مسؤولان (مدیر و معاون)

۱- شمارهٔ پرسش‌نامه:	۴- نام دبیرستان:
۲- تاریخ تکمیل پرسش‌نامه:	۵- نوع دبیرستان: ☐ پسرانه ☐ دخترانه
۳- نام پرسشگر:	۶- نام بازیبن:

مسؤولان محترم دبیرستان، این پرسش‌نامه به منظور بررسی علمی چگونگی مشارکت دانش‌آموزان در امور مدرسه تنظیم شده است. برای رسیدن به نتایج صحیح و راه‌گشا خواهشمند است با دقت به سؤالات پاسخ دهید. قبلاً از همکاری شما سپاسگزار می‌شود. در این پرسش‌نامه منظور از مشارکت دانش‌آموزان، شرکت آنان در امور پرورشی و آموزشی مثل تشکیل شوراها، انجمن‌ها، برپایی اردوها، مسابقات و کمک به ادارهٔ کتابخانه، نظافت و سایر امور مدرسه است.

۱- شما برای ادارهٔ امور آموزشی و پرورشی مدرسه تا چه اندازه از مشارکت دانش‌آموزان استفاده می‌کنید؟

- ۱- خیلی زیاد ۲- زیاد ۳- متوسط ۴- کم ۵- خیلی کم ۶- اصلاً
- ۲- مشارکت دانش‌آموزان بیش تر چه مواردی را شامل می‌شود؟ لطفاً به سه مورد مهم اشاره کنید.

۳- وقتی دانش‌آموزان در امور مختلف مدرسه شرکت داده می‌شوند، در ادارهٔ مدرسه:

- ۱- مشکل به وجود می‌آید. ۲- مشکلات بهتر حل می‌شود. ۳- فرقی نمی‌کند.
- ۴- آیا در مدرسهٔ شما امکاناتی (مثل برپایی مسابقات و اردوها، وسایل کمک آموزشی،

کتابخانه و...) که باعث افزایش مشارکت دانش آموزان شود، وجود دارد؟

۱- بلی ۲- خیر

۵- اگر بلی، از این امکانات در چه حدی استفاده می شود؟

۱- در حد مطلوب ۲- در حد متوسط

۳- در حد پایین ۴- استفاده نمی شود

۶- در صورت استفاده نکردن از امکانات، علت آن چیست؟

.....

۷- آیا در مدرسه شما برای افزایش نقش پذیری دانش آموزان تا به حال اقداماتی صورت

گرفته است؟ ۱- بلی ۲- خیر

۸- در صورت مثبت بودن، به دو مورد مهم از این اقدامات اشاره کنید.

۱- ..... ۲- .....

۹- در صورت محول کردن نقش هایی به دانش آموزان در امور مختلف مدرسه، آنان تا چه اندازه این نقش ها را می پذیرند؟

۱- در حد زیاد ۲- در حد متوسط ۳- در حد کم ۴- اصلاً نمی پذیرند

۱۰- در صورتی که دانش آموزان کم تر به پذیرش نقش تماایل دارند، به نظر شما علت آن

چیست؟ .....

۱۱- برای بالا بردن میزان فعالیت های گروهی و دسته جمعی دانش آموزان، آیا اقداماتی در

مدرسه صورت گرفته است؟ ۱- بلی ۲- خیر

۱۲- در صورت مثبت بودن، مهم ترین این اقدامات چه بوده است؟

۱- ..... ۲- .....

۱۳- آیا در مدرسه شما مسابقات ورزشی و فرهنگی، مثل مسابقه کتاب خوانی، در میان

دانش آموزان برگزار می شود؟ ۱- بلی ۲- خیر

۱۴- در صورت برگزار نشدن، علت آن چیست؟

.....

- ۱۵- برای تشویق دانش‌آموزان به شرکت در امور مختلف مدرسه، آیا تا به حال اقداماتی صورت گرفته است؟
 ۱- بلی ۲- خیر
- ۱۶- اگر بلی، مهم‌ترین این اقدامات چه بوده است؟

۱۷- شما برای انتخاب دانش‌آموزان مناسب جهت مشارکت در امور مدرسه از چه شیوه‌ای استفاده می‌کنید؟

۱۸- به نظر شما برای جلب مشارکت بیش‌تر دانش‌آموزان در امور مدرسه چه باید کرد؟

- ۱۹- در مدرسه شما میزان مشارکت دانش‌آموزان کدام پایه تحصیلی بیش‌تر است؟
 ۱- پایه اول ۲- پایه دوم ۳- پایه سوم ۴- آخر یا پیش‌دانشگاهی
- ۲۰- در مدرسه شما میزان مشارکت دانش‌آموزان در کدام یک از موارد زیر بیش‌تر است؟
 لطفاً به ترتیب اولویت شماره گذاری کنید.

- ۱- اداره امور کتابخانه اولویت .....
 ۲- برپایی مسابقات ورزشی و فرهنگی اولویت .....
 ۳- نظافت محیط مدرسه اولویت .....
 ۴- تشکیل کلاس‌های فوق‌العاده یا جبرانی اولویت .....
 ۵- برپایی اردوها و فعالیت‌های گروهی اولویت .....
 ۶- تهیه مقاله و روزنامه دیواری اولویت .....
 ۷- موارد دیگر را ذکر فرمایید ..... اولویت .....

پښوېشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی